

situation on the basis of accurate inventory and assessment of agricultural lands, offer recommendations from professionals, objectively help to prevent a further mass rejection of an agricultural production of the investment attractive land and plots. It is also quite appropriate to predict and improve the system of incentives and indicators for a further effective utilization of available land resources.

REFERENCES

1. *Volkov S.N.* On improving the management of land resources in the interests of citizens and legal persons. (Land management assessment of the outcome of the Presidium of the State Council) // Land cadastre and land monitoring. – 2013. Number 1. – P. 22-28.
2. *Volkov S.N., Isachenko A.P.* Problems of implementation of land management activities // Land management and cadastre. – 2012. Number 3. – Kyiv. – P. 24-30.
3. *Isachenko A.P.* The need to increase the role of public land in the Russian Federation. // International scientific-practical. Conference «Land of Ukraine in the context of land reform vidnosin: Present and Future», dedicated to the celebration of the 50th anniversary of scientific research and design institutes land. – Kyiv: Vintage, June 10. – 2011. – P. 14-18.
4. *Isachenko A.P., Kovaliv A.I.* The role of land use in the preservation of soil and land resources // International scientific conference. Minsk. Belarusian State University, June 6-8, 2012. – P. 7-13.
5. *Isachenko A.P.* Opportunities land in today's economically oriented society to manage rural areas of wetlands // International Conference «Methods and technologies of strategic planning and development of territories.» (Collection of articles). February 1, 2013. – Kyiv. – P. 112-116.

УДК 332.3: 504.054

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ

О.І. Гриник
аспірантка

Інститут агроекології і природокористування НААН

У статті дано еколого-економічну оцінку стану використання земель сільськогосподарського призначення на радіоактивно забруднених територіях. Запропоновані напрями реабілітації агровиробництва та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення на територіях забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Ключові слова: *землі, сільське господарство, еколого-економічна оцінка, радіоактивно забруднені території.*

Унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС радіаційного забруднення зазнали значні площі сільськогосподарських та лісогосподарських земель, що за їх агрокліматичними характеристиками відносять до територій гарантованого агровиробництва. Тому нині через світову продовольчу кризу маємо не тільки історичну і моральну, але й соціально-економічну необхідність ведення агровиробництва на забруднених територіях унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, що

потребує їх комплексного відродження та прискореного розвитку. Відповідна програма дій щодо ведення агровиробництва, комплексного відродження та розвитку радіоактивно забруднених територій має виходити, в тому числі, з нинішніх рівнів використання земель сільськогосподарського призначення.

Теоретичні та практичні аспекти визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів стали предметом дослідження багатьох відомих

науковців зокрема: В.Г. Андрійчук, І.К. Бистряков, В.М. Будзьяк, Д.С. Добряк, П.Г. Казьмір, В.Я. Месеся-Веселяк, Л.Я. Новаковський, П.Т. Саблук, М.Г. Ступень, А.М. Третьяк, М.К. Шикила та ін. Особливості господарювання на ґрунтах забруднених ^{137}Cs та ^{90}Sr висвітлюються у працях С.Ю. Булигіна, О.І. Дутова, А.С. Малиновського, Б.С. Прістера, В.П. Славова, О.І. Фурдичка та ін. Дослідження що забезпечують екологічну безпеку і економічну доцільність ведення сільськогосподарського виробництва на радіаційно забруднених територіях проводяться науковим колективом Інституту агроекології і природокористування НААН. Однак, не зважаючи на велику кількість проведених досліджень, проблема потребує систематичного моніторингу та оновлення інформаційно-наукової бази щодо використання земель сільськогосподарського призначення на згаданих територіях.

Метою дослідження є оцінка стану використання земель сільськогосподарського призначення на радіоактивно забруднених територіях.

На сьогодні особливої уваги потребують близько 1,24 млн га сільськогосподарських угідь з щільністю забруднення ґрунту ^{137}Cs від 1 до 15 $\text{Ки}/\text{км}^2$, з яких 131 тис. га мають щільність забруднення від 5 до 15 $\text{Ки}/\text{км}^2$. Згідно з діючим Законом України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3], угіддя на мінеральних ґрунтах, що забруднені радіоактивним цезієм понад 15 $\text{Ки}/\text{км}^2$, та угіддя на органогенних

ґрунтах з рівнем забруднення понад 5 $\text{Ки}/\text{км}^2$ тимчасово були виведені із землекористування. В окремих регіонах використання природних та напівприродних земель, де поширені малородючі та торфово-болотні ґрунти, зумовлює інтенсивне включення радіонуклідів у харчовий ланцюг – рослин-тварини-продукція тваринництва. Без вжиття належних заходів у цих регіонах можна чекати на довготривале перевищення допустимих рівнів (ДР) вмісту радіонуклідів у молоці та м'ясі [7, с. 25].

На інших землях ведеться сільськогосподарська і лісгосподарська діяльність. Вміст радіонуклідів у агропродукції, що виробляється на них із точним дотриманням відповідних рекомендацій, не перевищує чинні нормативи радіоекологічної безпеки. Випадки перевищення вмісту цезію в овочах і картоплі, а також перевищення вмісту стронцію в зерні, трапляються в 5-ти населених пунктах сусідніх із зоною відчуження. Така ситуація склалась у зв'язку з тим, що в останні роки повністю припинено впровадження протирадіаційних заходів, спрямованих на виробництво радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції (табл. 1).

У структурі сільськогосподарських угідь радіоактивно-забруднених територій переважають сіножаті і пасовища, які також є критичними в радіаційному відношенні – оскільки вони розміщені на торфово-болотних і дерново-підзолистих ґрунтах з високими коефіцієнтами переходу радіонуклідів з ґрунту в рослини [1, с. 54]. До забруднених

Таблиця 1

Питома активність ^{90}Sr у зерні на сільськогосподарських угіддях критичних територій України (Київська обл., Іванківський р-н), 2010 р.

Населений пункт	Культура	^{90}Sr , Бк/кг	ДР-2006 вмісту ^{90}Sr Зерно продовольче, Бк/кг
Дитятки	овес	60±4	20
Прибірськ	жито	40±5	20
Дитятки	жито	70±5	20
Страхолісся	жито	22±3	20
Зорін	жито	30±2.4	20
Горностайпіль	жито	9±2.2	20
Зорін	пшениця	41±3	20
Горностайпіль	пшениця	14±3	20

територій, на яких ведеться господарська діяльність, відноситься 744,3 тис. га ріллі, 228,4 тис. га сіножатей, 194,6 тис. га пасовищ і 4,9 тис. га багаторічних насаджень (табл. 2).

Потребують реабілітації і повернення у господарське використання за призначенням 130,6 тис. гектарів сільськогосподарських угідь, які після аварії, внаслідок високих рівнів радіоактивного забруднення, були виведені з господарського обігу. На рис. 1 показано, що обсяги залуження і перезалуження луків і пасовищ різко почали скорочуватись починаючи з 1991 року і в 2000-му майже припинені [2; 4].

З рис. 2 видно, що заходи з вапнування кислих ґрунтів призупинено в 1997 році, а з 2008 року – повністю припинено.

Нажаль, такий стан справ може зберігатися і надалі тому, що закінчився термін дії Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки, а розроблення нової програми не проводиться. До того ж занедбано

добре налагоджений механізм організації контролю за вмістом радіонуклідів у сільськогосподарській продукції. Тобто фактично ми сьогодні допускаємо порушення вимог ст. 16, 50 Конституції України.

Таким чином, еколого-економічна оцінка забруднених радіонуклідами земель залежить від ступеня їх забрудненості радіоактивними речовинами, типів ґрунтів, на яких вирощуються сільськогосподарські культури. Враховуючи затрати, які будуть додатково понесені на вапнування кислих ґрунтів та внесення мінеральних добрив в оптимальних дозах, має бути скоригована грошова оцінка ріллі радіоактивно забруднених земель [5, с. 44].

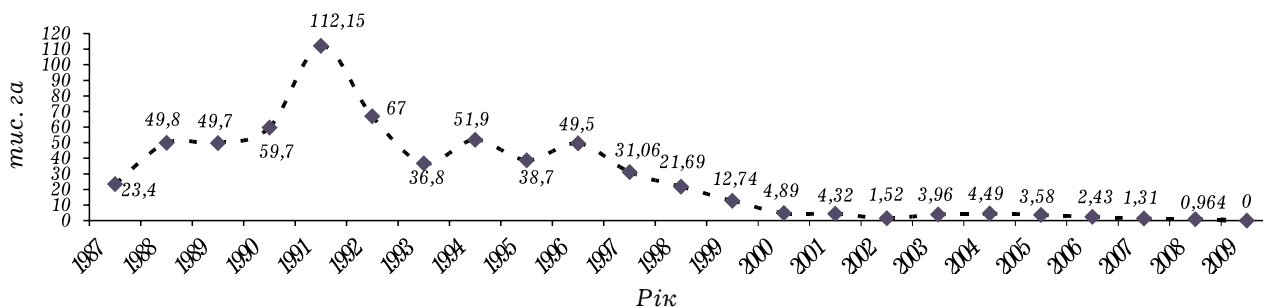
Враховуючи вищесказане, серед напрямів та інструментів реабілітації агровиробництва та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення на територіях забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи можна виділити:

- правові інструменти: системне покращення правового регулювання діяльності

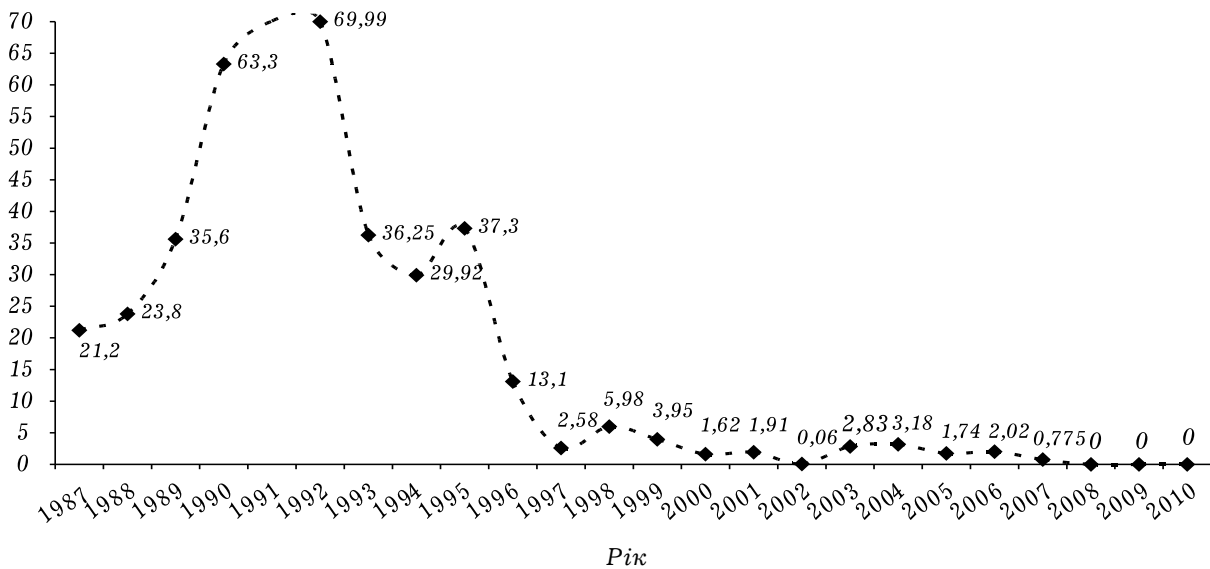
Таблиця 2

Структура забруднених сільськогосподарських угідь Полісся України, га, станом на 2010 р.

№ з/п	Області	Всього угідь	У тому числі			
			рілля	сіножаті	пасовища	Багаторічні насаджень
1	Волинська	115328	54604	31710	28906	108
2	Житомирська	386602	268135	52988	63278	2201
3	Київська	262400	188532	44527	28431	910
4	Рівненська	236878	136327	55735	44110	706
5	Чернігівська	171156	96746	43486	29928	996
РАЗОМ		1172364	744344	228446	194563	4921

Рис. 1. Фактичні обсяги залуження і перезалуження луків і пасовищ на території України, забрудненої внаслідок Чорнобильської катастрофи, тис. га

Рис. 2. Фактичні обсяги вапнування кислих ґрунтів на території України, забрудненої внаслідок Чорнобильської катастрофи, тис. га

у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, забезпечення Програми адекватною правовою підтримкою;

- адміністративні інструменти на основі оновленої нормативно-правової бази: стандарти, технічні регламенти, настанови, умови тощо;

- економічні інструменти: пільгове оподаткування, цінні пропозиції, субсидії, дотації, кредити, лізинг, страхування, платежі за природокористування тощо;

- інвестиційні інструменти: створення умов для залучення вітчизняних і зовнішніх інвестицій;

- екологічні інструменти: системи екологічного управління, менеджменту якості, екологічна експертиза, агроекологічний аудит, екологічне маркування, а у майбутньому – органічне землеробство тощо;

- земельпорядні інструменти та постійний моніторинг ЗТЧА: ГІС- та ДЗЗ-технології, оптимізований кадастровий землеустрій, екологічний інжиніринг, спеціальна організація території із новими логістичними рішеннями тощо;

- наукові інструменти: проведення наукових досліджень, розробка науково обґрунтованих технологій, наукове супроводження проектів;

- соціально-економічні інструменти: комплексний підхід до розвитку агровиробництва з одночасним комплексним розви-

тком сільських територій; комунікаційне забезпечення та освітні механізми: системи ширококутового зв'язку, перепідготовка кадрів, консалтинг, дорадництво тощо.

Одним із напрямів поліпшення екологічного стану радіоактивно забруднених земель є раціональне їх використання. Принципами організації землеустрою у специфічних умовах радіоактивного забруднення, його екологізації, є: реорганізація землеволодіння та землекористування з урахуванням ландшафтних умов та щільності забруднення ґрунтів; перерозподіл земель щодо цільового призначення; проведення меліоративних заходів; організація сільськогосподарських угідь, формування зон отримання екологічно чистих продуктів харчування; визначення оптимальної структури посівних площ і раціональної системи сівозмін, у першу чергу розміщення в них культур з невисоким рівнем накопичення радіонуклідів, зокрема цезію-137 [5, с. 44]. Для зменшення надходження радіонуклідів у продукцію рослинництва доцільно на забруднених територіях рекомендувати для запровадження сівозмін.

ВИСНОВКИ

Таким чином, раціональне використання земельних ресурсів на радіоактивно забруднених територіях неможливе без запровадження заходів щодо екологізації земель,

як процесу впровадження комплексу заходів, що забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції із найменшим вмістом радіонуклідів, сприяють збереженню й відтворенню родючості ґрунтів, запобігають порушенню екологічної рівноваги в навколишньому середовищі шляхом розробки й впровадження екологічно безпечних технологій та екологічно спрямованих управлінських рішень. В рамках даних заходів, слід передбачити комплексне еколого-економічне обґрунтування напрямів відновлення земель, забруднених унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, а саме: заліснення земель не придатних для сільськогосподарського виробництва, вапнування ґрунтів, залуження земель. Провести картографування з позначенням значного відсотка сільськогосподарських угідь, які вже залісилися природним шляхом внаслідок тривалого їх невикористання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булигін С.Ю. Щодо програми безпечного ведення сільськогосподарського виробництва на територіях, забруднених радіонуклідами внаслідок Чорнобильської катастрофи / С.Ю. Булигін, Б.С. Прістер, О.І. Фурдичко, О.І. Дутов // Вісник аграрної науки. – № 5. – 2012. – С. 53–57.
2. Державний земельний кадастр України (станом на 1 січня 2011 року): [збірник аналітичних матеріалів]. – К.: Державне агентство земельних ресурсів України, 2011. – 116 с.
3. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» № 791а-ХІІ від 27.02.1991 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 198.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році: [аналітична доповідь]. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2012. – 258 с.
5. Ратошнюк Т.М. Екологічні аспекти виробництва сільськогосподарської продукції на радіаційно забруднених землях / Т.М. Ратошнюк // Економіка АПК. – 2001. – №10. – С. 43–46.
6. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні: [аналітична доповідь]. – К.: НІСД, 2011. – 29 с.
7. Фурдичко О.І. Пріоритетні напрями наукового забезпечення сільськогосподарського виробництва на радіоактивно забруднених територіях / О.І. Фурдичко, М.Д. Кучма, Г.П. Паньковська // Агроекологічний журнал – 2011. – № 1. – С. 21–26.

УДК 332.3

СУТНІСТЬ КОРПОРАТИЗАЦІЇ ТА ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

А.І. Крисак

кандидат економічних наук

Луцький національний технічний університет

Обґрунтовано зміст й особливості корпоратизації у процесі розвитку земельних відносин, визначено доцільність державно-приватного партнерства в підтримці компаній, що використовують земельні ресурси.

Ключові слова: *організаційно-правова форма, корпоративний сектор, концентрація капіталу, земельні ресурси, партнерство.*

Реформи 90-х років минулого століття кардинально змінили підходи до використання земель в Україні, причому вони не мають позитивного результату й сьогодні. У кризовій ситуації та післякризовий період, що переживає наша держава, необ-

хідні нові форми модернізації земельних відносин та сучасні дослідження корпоратизації і взаємодії держави та бізнесу у процесі розвитку земельних відносин, а також вивчення тенденцій інтеграції у цій сфері.